

picionem, nedum probabilem assensionem pervenire. Explicaturque optime ex fundamento primæ sententiæ, licet illud non probet hoc mysterium esse contra rationem naturalem, ut nunc videbimus; ostendit tamen, quantum sit supra omnem rationem naturalem, ut proinde attingi nullo modo per illam valeat.

11. Atque hinc colligitur primo, cum duplex actus in nostra cogitatione distingui soleat, inquisitio et assensio seu apprehensiva cognitio et judicativa, maxime procedere rationes factas de assensione et iudicio, sive claro, sive obscuro, sive certo, sive formidoloso, quia nullum est medium, quo tale iudicium concipi possit per solam rationem naturalem, seclusa omni revelatione, tam immediata quam mediata, id est, tam ipsi assentienti quam alteri immediate facta, nam si alterutro ex his modis intercedat revelatio, erit alia ratio, ut inferius dicam. At vero de inquisitione, vel apprehensione non est res adeo clara: crediderim tamen, seclusa revelatione, nunquam potuisse hoc mysterium ascendere in cor hominis, non solum ad apprehendendum illud, ut possibile, verum etiam nec ad revocandum id in dubium aut ad investigandum vel inquirendum, an fortasse possibile, aut verum sit. Quia vel nullum est naturale objectum, quod talem cognitionem vel inquisitionem in homine excitare possit, vel certe si dubitare inciperet de pluralitate personarum, statim crederet perinde id esse ac cogitare de pluralitate Deorum, vel e converso, si certus existeret de unitate Dei, nunquam dubitaret de pluralitate personarum. Coniunctio ergo pluralitatis personarum cum unitate Dei, in qua posita est altitudo mysterii, statim appareret per se impossibilis intellectui destituto revelatione divina, ideoque nullam circa contrariam veritatem inquisitionem admitteret.

12. *Philosophi an Trinitatem agnoverint.*—Hic vero objici potest, quia multi philosophi antiqui mentio fecerunt hujus myterii, illud asseverantes. Ita refert Eusebius Cæsariensis, lib. 11, de præparatione Evangelii, cap. 10, ubi ex Platone in Epimenide refert esse in Deo divinisimum Verbum, per quod omnia fecit et ordinavit. Præterea Augustinus 7, confessionum, cap. 9, dicit se legisse apud Platonicos principium Evangelii Joannis. Et Plotinus scripsit librum de tribus hypostasibus, a quibus omnia principium habent, in quo ex Platone et aliis multa refert, quæ etiam attingit Clemens Alexandrinus. Et ejus Scholiastes, lib. 3, Stromatum, non longe a fine, et Justinus Martyr, in expositione fidei, et Apologia se-

cunda pro Christianis, circa finem. Item Cyrillus Alexandrinus, lib. 1 et 2, contra Julianum. Et alia multa refert Eugubinus, l. 5 et 2, de perenni philosophia. Respondetur imprimis hos philosophos nullas rationes afferre, quibus hoc dictum confirmet, sed de his substantiis, seu personis loqui ex aliqua traditione, aut fide humana, quæ orta aliquo modo est ex revelatione divina, saltem remote. Unde Aristoteles, quamvis discipulus fuerit Platonis, quia sola ratione philosophica procedebat, nullam hujus rei mentionem fecit. Hinc respondent Patres citati, hos Græcos philosophos cum Hebræis conversatos fuisse, et forsitan etiam legisse aliquos libros veteris Testamenti, et ex illis notitiam aliquam confusam hujus mysterii accepisse. Ita Eusebius, Justinus, Cyrillus supra, et D. Augustinus 2, libro de doctrina Christiana, cap. 28, et lib. 18, de Civitate, cap. 37, et Theodoretus in libris adversus Græcos. Denique hinc factum est, ut si philosophi non recte et sine errore hoc mysterium conceperint, et de illo locuti fuerint, nam aperte faciunt personas inæquales, quia naturali discursui illud accommodabant. Quod aliqui fortasse recte senserunt, divinam revelationem et Spiritus sancti adjutorium habuisse credendum est, ut de Sibyllis sentiunt Clemens 6, Stromatum, Lactantius 4, divinarum Institutionum, cap. 6, Augustinus 18, de Civitate, cap. 23.

13. Addo denique has assertiones, prout a nobis explicatæ sunt, non minus in angelis, quam in hominibus locum habere, loquendo de cognitione, quæ sit per aliquod medium cognitum, seu in illo nifitur, sive per discursum, sive absque discursu fiat. Quia etiam angeli non cognoscunt hoc modo Deum, nisi ex effectibus, nec possunt naturaliter cognoscere aliquem effectum Dei, qui per se requirat Trinitatem personarum in unitate essentiæ. Item non possunt naturaliter cogitare rem unam esse tres res, vel realem distinctionem veram, et propriam simul stare posse cum identitate in una simplicissima re absque ulla distinctione ab illa, vel compositione cum illa. Denique, quo angelus perfectius cognoscit personalitatem creatam, eo magis crederet ductus lumine suo naturali, non posse dari personalitatem, nisi absolutam, et quia hoc in naturalibus verum est, et angelo evidens, crederet certe etiam, in Deo non esse personalitatem, nisi absolutam, quia dum non videret Deum, non posset concipere personam Dei, nisi ad modum suum. Imo fortasse naturaliter putaret, esse impossibile dari personalitatem relativam, quia

ratio subsistendi tota videtur esse ad se, et relatio quatenus naturaliter concipi, aut inveniri potest, solum est quid resultans ex absolutis, supponitque illa in se prius existentia, quam alia respiciant. De angelis ergo, quatenus utuntur medio cognito, eadem prorsus est ratio.

14. *Tertia assertio.*—Propter Scotum vero addo et dico tertio, fieri non posse, ut angelus, vel intellectus creatus virtute naturali cognoscat hoc mysterium directe, et immediate in se ipso per medium incognitum, id est, per speciem intelligibilem, quæ immediate repræsentet objectum, efficiendo directam cognitionem ejus in se, etiamsi ipsa species in se non cognoscat. Probatur, supponendo primo non posse angelum naturaliter intueri Deum, prout est in se, quod in 1 parte, q. 12, et in 1, 2, q. 3, demonstrari solet, et nos in 1 tom., 3 p., ad q. 10, D. Thomæ breviter attigimus.

15. Suppono secundo, nullam speciem creatam posse directe ducere in cognitionem Trinitatis, nisi evidenter et clare repræsentet Deum, prout est in se. Probatur, quia illa cognitio non nititur aliquo medio cognito extra Deum, ut jam declaratum est, ergo non potest esse obscura, aut probabilis tantum, vel per alienos conceptus, quia omnes hæc cognitiones imperfecte nituntur in aliquibus mediis extrinsecis, quorum cognitionem supponunt, ergo debet esse clara et evidens cognitio: ergo debet repræsentare Deum, prout est in se. Tum quia alias non esset clara et evidens: tum etiam quia non posset aliter generationem et spirationem personarum repræsentare.

16. Tertio suppono, non posse Deum evidenter et clare cognosci, prout est in se, nisi per intuitivam visionem, quia si cognoscitur, prout in se est, cognoscitur evidenter, ut actu existens, quia existentia est de essentiæ ejus, prout in se est. Item cognoscitur secundum omnes conditiones existentie, tum propter simplicitatem ejus, tum quia hoc totum includit illa particula, *prout est in se*. Ergo intuitive videtur, quia nihil aliud est visio intuitiva intellectualis, nisi evidens cognitio rei existentis, prout existens est, et secundum omnes conditiones existentie ejus. De hac suppositione plura dixi in 3 part., q. 11, disput. 26, ex his ergo sic probatur assertio. Evidens cognitio Trinitatis immediate, et in se ipsa per solam speciem, seu medium incognitum, non potest esse, nisi intuitiva, sed intuitiva non potest esse naturalis angelo, ergo nec illa cognitio. Major patet, quia talis cognitio debet

manifestare clare Deum, prout in se est, ut jam probatum est, ergo erit intuitiva, ut etiam ostensum est.

17. *Cognitio abstractiva Trinitatis in se repugnat.*—Hic vero discursus, si recte expendatur, non solum probat, talem cognitionem Trinitatis non posse esse naturalem angelo, verum etiam nec esse possibilem per supernaturalem revelationem, vel infusionem, ita ut sit distincta a visione intuitiva, quia impossibile est, distinguere circa Deum cognitionem claram et evidentem Dei, prout est in se, a cognitione intuitiva, ut ratio facta probat. Adde, quod si talis cognitio esset possibilis angelo per virtutem sui luminis naturalis, quantum ex parte potentiæ, non posset species necessaria ad talem cognitionem supernaturalis existimari, eo quod non manaret naturaliter ab objecto, sed a DEO libere operante, alioqui (juxta veriore sententiam) omnes species intelligibiles angelorum, quæ cum illis a DEO concreantur, essent supernaturales, et creatio omnis animæ rationalis esset, quia libere a Deo fit. Quod si respondeatur, Deum hæc operari, ut auctorem naturæ et quasi ex debito quodam, et lege naturis rerum consentanea. Item prorsus de illa specie dicam: supposita virtute naturali intellectus angelici, sufficienti ad illum actum ex parte sua, ut Scotus supponit. Nam hac sola ratione debentur angelo omnes aliæ species, quæ illi creduntur naturaliter infusæ. Habebit ergo angelus nunc, ex ordinaria lege naturæ suæ concreatam speciem qua possit cognoscere DEUM immediate, prout in se est, et Trinitatem ipsam absque divina revelatione, nam illius speciæ concreatio non potest dici revelatio; ut satis ex dicto discursu constat. Igitur e converso retorquendo argumentum, cum talis species non detur angelo, signum est, nec in eo esse virtutem intellectivam naturalem ad illos actus, ac proinde non posse illo modo naturaliter cognoscere Deum.

18. *Quarta assertio.*—Dico quarto, nihilominus asserendum non esse mysterium Trinitatis esse contra rationem naturalem. Ita sentiunt omnes. Et probatur, quia veritas non potest esse veritati contraria, nec Deus, ut operans, potest esse contrarius sibi, ut existenti, at ratio naturalis, si non erret, non ostendit, nisi veritatem, nam si errat, jam non est ratio, sed deceptio, ergo non potest ostendere veritatem huic mysterio contrariam. Item Deus est auctor naturalis luminis, ergo non potest per se inclinare ad falsum, nec ad aliquid, quod sit contrarium vero modo exis-

tendi ipsius Dei, Item, licet ratio naturalis non ostendat, Deum esse trinum: tamen, nec ostendere potest, necessario esse debere unum in persona. Et ratio est, quia ratio naturalis est inferioris ordinis comparatione Dei, et ideo licet sit infra Deum et Deus supra illam, non tamen habent contrarietatem, quæ proprie est inter res ejusdem ordinis.

19. Nec denique potest esse hæc contrarietas per ostensionem alicujus generalis principii repugnantis huic mysterio, quia vel in tali principio non comprehenditur Deus, vel si comprehenditur, quoad illam partem non potest demonstrari ratione naturali. Quia ratio naturalis non sumit principia nisi ex rebus finitis, ultra quas est res infinita simpliciter, de qua non potest sola ratio naturalis ostendere, metiendam esse eisdem legibus et principiis, quibus res finitæ. Unde concluditur intentum. Quia naturalis ratio suadet, in re infinita posse esse aliquid, vel aliquem modum, cujus res finitæ non sint capaces, nec naturali discursu investigari possit juxta sensum Augustini, Epistola tertia ad Volusianum: ergo licet mysterium plurium personarum in una natura videatur repugnare rationi naturali, ut versatur circa objecta finita, non inde potest inferri esse simpliciter contra rationem naturalem, cum ipsamet ratio naturalis agnoscat, naturam illam esse excellentioris ordinis, et se non posse satis attingere quomodo sit.

20. *Ad argumenta.*—Ad fundamentum ergo primæ sententiæ respondetur, tres personalitates esse unam naturam, et connaturales illi esse valde alienum a ratione naturali, non tamen esse contra, sed supra illam. Illud autem principium: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, licet in rebus finitis sit universaliter verum, in re autem infinita demonstrari non potest per rationem naturalem, et ideo eo modo, quo est evidens, non est contrarium huic mysterio. De quo latius infra occurret sermo tractando de relationibus divinis.

21. Ad Raymundum satis in superioribus responsum est. Ad Scotum etiam est satis responsum, breviter tamen addimus, esto, non repugnat dari speciem repræsentantem Trinitatem, prout est in se, tamen talem speciem necessario esse debere principium videndi intuitive Deum, ac proinde supernaturalem, unde consequenter negamus, usum talis speciei esse possibilem angelo per virtutem naturalem, nec oppositum probatur ab Scoto.

CAPUT XII.

QUOMODO POSSIT INTELLECTUS CREATUS COGNOSCERE, VEL OSTENDERE PERSONARUM TRINITATEM IN DEO, SUPPOSITA DIVINA REVELATIONE.

1. Supponimus primo, posse Deum revelare homini hoc mysterium, quod est de fide certum, ut constat ex fide ejusdem mysterii, quam profiteamur, confitentes non habere nos illam, nisi ex divina revelatione.

2. Supponimus secundo, hanc revelationem fieri posse vel obscure, vel evidenter, seu aliter esse posse, aut viæ, aut Patriæ. De hac posteriori nulla est quæstio, quia certum est, in Patria revelari hoc mysterium beatis revelatione clara et evidenti, scilicet per manifestam visionem, qua videtur Deus, sicuti est. Imo verissimum credimus, separari non posse visionem personarum a visione divinæ essentiæ, propter summam identitatem et intrinsecam connexionem et habitudinem, quam inter se habent, ut latius in prima parte, quæstione duodecima ostenditur. Unde etiam certum est, hoc mysterium revelatum fuisse clare et evidenter sanctis angelis, cum primum beati effecti sunt, et postea Christi animæ, ac tandem hominibus beatis.

3. De revelatione autem viæ, cum sit certum, aliquam esse possibilem, scilicet, obscuram et in ænigmate, dubitant theologi, an sola illa possibilis sit, ac subinde, an revelatio Trinitatis extra visionem claram, sit obscura ex necessitate, vel possit esse aliqua evidens, non intuitiva, sed abstractiva. Hæc autem quæstio alterius loci est, ut capite præcedenti attigi. Et ideo breviter suppono, revelationem omnem hujus mysterii, quæ non ostendit illud intuitive, et in se, debere necessario nisi aliquo testimonio, et auctoritate alicujus affirmantis, et dicentis esse in DEO tres personas. Ratio est, quia directe et in se non potest cognosci hoc mysterium, nisi intuitive, ut probant adducta contra Scotum in capite præcedenti. Ex effectibus item demonstrari non potest, ut supra etiam probatum est de effectibus naturalibus, est autem eadem ratio de supernaturalibus, ut in 1 tomo, 3 parte, disput. 26, late ostendi. Solum ergo relinquatur revelatio per testimonium revelantis, seu loquentis. Nam manuductio aliqua per rationes probabiles parvi momenti esse potest ad generandum assensum, nisi fides prius supponatur, ut mox dicemus. Oportet ergo, ut omnis revelatio hujus mysterii, quæ sit viæ, seu extra visionem intuiti-

vam ejus, fiat per testificationem revelationis. Hæc autem ulterius distingui solet duplex, una cum evidentiæ testificationis: alia cum obscuritate tam revelantis, quam rei revelatæ: et ergo, ut mihi certum, suppono utramque esse possibilem. An vero distinguantur specie nec ne, et an utraque sit vera fides, et an possint esse simul, etiam quod actus, vel concurrere ad eundem actum, sunt quæstiones pertinentes ad materiam de fide, quæ hic miscendæ non sunt, quia non referunt ad doctrinam ipsius mysterii, quam tradere intendimus, loquimur ergo nunc de sola fidei revelatione, quæ continet ordinarium modum cognoscendi hoc mysterium in via.

4. *Qualis sit cognitio per obscuram revelationem.*—Supposita igitur hac revelatione, duo inquiri possunt. Unum est, an ipsa revelatio per se conferat aliquam cognitionem hujus mysterii. Aliud est, an illa supposita, possit naturale lumen intellectus, quasi per redundantiam confortari ad ostendendum, vel probandum hoc mysterium suo discursu naturali. Circa primum dicendum est, illam revelationem, quantum est ex se, conferre homini cognitionem aliquam hujus mysterii, illam vero, si proportionata sit revelationi, non esse naturalem, sed supernaturalem, atque adeo non esse ex naturalibus viribus intellectus, sed ex gratia. Omnia sunt certa et facillime declarari possunt et probari, advertendo, nomine revelationis interdum significari solam objecti revelati sufficientem propositionem, sive credatur ab eo, cui fit talis revelatio, sive non, et sive revelatio fiat mere interius ab ipso Deo per se ipsum, vel per angelos, sive fiat exterius per hominum prædicationem. Et hoc modo hic revelatione loquimur, et ideo addidimus in assertionem illam particulam, *quantum est ex se*, quia cum hac revelatione stat, hominem non assentire veritati revelatæ, et tunc dici non potest cognoscere illam, sicut qui audit, astra esse paria et non assentit, nec judicat esse paria, non cognoscit esse paria, sed tantum apprehendit et audit, id affirmari, vel dici. At si judicet et assentiatur, jam aliquo modo cognoscit. Quia ergo hæc revelatio quantum est ex se, inducit ad assensum, ideo quantum est ex se, aliquam cognitionem præbet. Atque hoc modo loquuntur de revelatione Concilia, et Augustinus, quoties contra Pelagium docent, non sufficere revelationem, aut doctrinam, ad cognoscendum hoc mysterium, nisi adsit etiam Spiritus sancti gratia, quæ adjuvet et inspiret assensum.

5. Per quam doctrinam probata relinquatur reliqua conclusionis pars, quæ certissima est, quia hæc assensio per fidem supernaturalis est in se, et ideo præter objecti propositionem sufficientem, indiget supernaturali principio, a quo fiat. Atque hinc ortum est, ut nomine revelationis interdum in Scriptura significetur ipsamet interna inspiratio, et infusio interioris luminis, quæ efficaciter generat fidem, quomodo dixit Christus Petro Matth. 16: *Caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus*, et Matth. 11, generaliter dixit: *Nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. Hæc enim revelatio non solum ex parte objecti, sed etiam ex parte potentiæ fit, et ideo objecti propositionem et inspirationem, ac adjutorium ad credendum includit.

6. Hic autem observare necesse est, Patres interdum significare, per hanc revelationem, non generari in nobis cognitionem aliquam hujus mysterii, quia fidem ab agnitione condistinguunt, et ignoracionem potius, quam notionem esse dicunt. Imo Dionysius, cap. 7, de Divinis Nominibus, et toto libro de mystica Theologia in universum ait, Deum potius ignorari a nobis in hac vita, quam cognosci, quantumvis in eum credamus, imo etiamsi theologis simus. Loquuntur autem Patres in prioribus locis de agnitione, qua cognoscitur res, prout in se est. Unde e converso, ignorantiam vocant, obscuram illam caliginem, in qua Deus in hac vita creditur. Non potest autem negari, quin in illa sit vera cognitio, cum rei apprehensionem aliquam, et verum iudicium includat, unde in Scriptura, non solum cognitio, sed etiam magna sapientia vocari solet, unde Fulgentius ad objectiones Arianorum advertit non dixisse Isaiam, *generationem ejus quis cognoscit? sed, quis enarrabit?* quia fide aliquo modo cognosci potest, enarrari autem, quomodo sit, non potest.

7. Denique est in hoc puncto considerandum, nos loqui de consideratione illa, quam per se generat talis revelatio, et quæ ad salutem animæ utilis esse possit, et ad hoc significandum addidimus in assertionem illam particulam, *si revelationi proportionata sit*. Hæc enim cognitio est, quæ proprie ex revelatione procedit, et ad quam est necessaria specialis gratia, præter revelationem ex parte objecti. Nam si loquamur de imperfecta cognitione, vel assensu per fidem quamdam humanam, licet haberi non possit, non supposita aliqua revelatione, a qua procedat proxima proposi-